

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกในยุคปัจจุบันก้าวเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์อย่างรวดเร็ว ด้วยอิทธิพลของความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการด้านการสื่อสาร โทรคมนาคม และเทคโนโลยีสารสนเทศ ที่มีเครือข่ายโยงใยไปทั่วโลก ทำให้สังคมเป็นสังคมแห่งข่าวสารข้อมูล โลกถูกหลอมเป็นหนึ่งเดียว ไร้พรมแดน เปรียบเสมือนหมู่บ้านโลก (Global Village) ทุกชาติต้องเผชิญกับการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรมส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของมนุษย์โดยรวม และยังมีปัญหาสังคมต่าง ๆ มากมาย คุณภาพของคนจะเป็นตัวแปรสำคัญที่สุดในเชิงความได้เปรียบในการแข่งขันเพื่อพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน ประเทศไทยจึงต้องปรับเปลี่ยนให้ทันต่อสถานการณ์เพื่อสร้างศักยภาพให้สามารถดำรงอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี และสังคมส่วนรวมมีความสุข ดังนั้น เป้าหมายที่กำหนดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) จึงมุ่งเน้นที่จะพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะของคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีสุขภาพพลานามัยที่ดี และมีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2538) ที่ว่า "การศึกษาและวัฒนธรรมต้องช่วยกันสร้างความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจทันสมัยที่แข่งขันกับคุณธรรม จริยธรรมของสังคมไทย มีความกินเฟ้อดี อยู่พอดีที่กลมกลืนกับธรรมชาติ" จะเห็นได้ว่าเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาประเทศ คือ การศึกษา เพราะการศึกษามีบทบาทสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นเป็นพื้นฐานของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อันเป็นสมอและหัวใจของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ท่ามกลางสังคมในปัจจุบันที่กำลังประสบปัญหาความเสื่อมโทรมทางศีลธรรมอย่างกว้างขวางนั้น การพัฒนาคนในภาวะที่สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมีแต่การแข่งขัน จำเป็นต้องเน้นให้คนมีคุณธรรม จริยธรรมควบคู่ไปกับการศึกษาในส่วนอื่น ๆ สถาบันการศึกษาจึงจำเป็นต้องตระหนักว่าเป็นหน้าที่อย่างหนึ่ง ในการจัดการศึกษาเพื่อสร้างคุณธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน

เนื่องจากพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาให้คนเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติมีระบบค่านิยมที่สามารถพัฒนามนุษย์ให้เป็นคนดีจริง ๆ ที่เรียกว่า สัปบุรุษ ดังนั้น ในการที่จะพัฒนาคุณภาพและสมรรถนะของคนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม จึงต้องอาศัยพระพุทธศาสนา ต้องมีการส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนา ดังที่ ประไพพรรณ โกศัยสุนทร (2535) ให้ความเห็นว่า สภาพสังคมไทยในปัจจุบัน เยาวชนไทยจำนวนไม่น้อย ได้ห่างเหินพระพุทธศาสนา มีความประพฤติที่ไม่อยู่ในศีลในธรรม ผู้ใหญ่บางกลุ่มก็ไม่ประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่บุตรหลานของตน ทั้ง ๆ ที่จำนวนตัวเลขปรากฏว่า คนไทยประมาณ 95% นับถือพระพุทธศาสนา นอกนั้นนับถือศาสนาอื่น และคนไทยจำนวนไม่น้อย

ขาดความรู้ในหลักธรรมและจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา และยังปฏิบัติตนในฐานะพุทธศาสนิกชนที่ดีไม่ได้ครบถ้วน หากปล่อยให้เหตุการณ์เป็นเช่นนี้ต่อไป อาจทำให้ความสำนึกในความสำคัญทางพระพุทธศาสนาของคนไทยลดลง ซึ่งมีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ และการประพฤติปฏิบัติตนของคนในสังคมไทยจะไม่อยู่ในศีลธรรมมากขึ้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2538) จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ การพัฒนาศักยภาพของคนไว้ในแผนพัฒนาคนและสังคม ในแนวทางการพัฒนาจิตใจว่าจะมุ่งพัฒนาคนทางด้านจิตใจเป็นการพัฒนาทุกกลุ่ม ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา ครู พระสงฆ์ นักบวช และประชาชนทุกอาชีพ ทั้งภาคราชการและภาคเอกชน ให้รับเอาหลักธรรมทางศาสนาเพื่อประพฤติปฏิบัติ ชี้นำการดำเนินชีวิตแก่ตนเองและผู้อื่น และเน้นการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาทุกระดับให้มีการเรียนการสอนทางด้านการพัฒนาจิตใจ โดยใช้รูปแบบที่ดึงมาจากหลักการศาสนาประยุกต์ใช้เพื่อปลูกฝังและเสริมสร้างทัศนคติที่ดีให้เกิดขึ้นกับนักเรียน นักศึกษา และคนทั่วไป ตลอดจนเน้นความสำคัญในการพัฒนากลุ่มเป้าหมายสถาบัน โดยกำหนดแนวทางและมาตรการเพิ่มบทบาทของสถาบันต่าง ๆ เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาจิตใจคน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษาภาคราชการและภาคเอกชน และสื่อสารมวลชน

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทย สืบเนื่องมาแต่โบราณเกือบ 2,000 ปีมาแล้ว นับตั้งแต่ พ่อขุนหลวงน่านแห่งอาณาจักรอัยลาว คติธรรมทางพระพุทธศาสนา ได้เป็นรากฐานแห่งวิถีชีวิตของคนไทยทุกด้านสืบมา พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์ ล้วนทรงเป็นพุทธมามกะที่มีศรัทธามั่นคงแน่วแน่ในทางพระพุทธศาสนาทั้งนั้น (จำนง ทองประเสริฐ, 2527) ความเจริญรุ่งเรืองของสังคมไทยนับเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน เกิดจากการเกื้อหนุนจากสถาบันศาสนาโดยตลอด ดังที่ พนม พงษ์ไพบูลย์ (2538) กล่าวว่า "พระพุทธศาสนาผูกพันกับชนชาวไทยตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ และมีบทบาทครอบคลุม ทั้งด้านการอบรม เผยแพร่จริยธรรม การจัดการศึกษา และการให้การสงเคราะห์แก่ประชาชน"

พระเทพเวที (2533) กล่าวว่า รัฐควรจัดหลักสูตรการศึกษาให้คนไทยส่วนใหญ่ได้ศึกษาพระพุทธศาสนาด้วยเหตุผลสำคัญ 3 ประการ คือ

1. คนไทยส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชน ควรมีความรู้ความเข้าใจและปฏิบัติถูกต้องต่อศาสนาที่ตนนับถือ
2. คนทุกคนที่อยู่ในสังคมไทยควรเรียนรู้พระพุทธศาสนาในฐานะที่เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย เป็นสถาบันใหญ่ และเป็นสภาพแวดล้อมของสังคมไทยเพื่อการดำเนินชีวิตและการทำงาน หรือทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมของคนในการพัฒนาสังคมไทยอย่างผสมกลมกลืน และได้ผลดี
3. สังคมไทยอาศัยพระพุทธศาสนาเป็นแหล่งคำสอนจริยธรรม และได้ยอมรับระบบจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาเป็นมาตรฐานที่ยึดถือปฏิบัติตามตลอดมา คนไทยจึงควรรู้พุทธจริยธรรม เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนาชีวิต พัฒนาสังคมให้บรรลุประโยชน์และสันติสุข

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งให้ใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน ตั้งแต่ปีการศึกษา 2534 เป็นต้นไปนั้น ปรากฏว่าได้มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมากกว่า หลักสูตรดังกล่าวมิได้มีวิชาพระพุทธศาสนาอย่างเหมาะสมและเพียงพอ กระทรวงศึกษาธิการจึงมอบหมายให้กรมวิชาการ ดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธรศาสนาทั้ง 3 ระดับ โดยมีเหตุผลว่า ผลเมืองในประเทศไทยนับถือพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติไทยเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยที่แทรกอยู่ในวัฒนธรรมวิถีดำเนินชีวิตของคนไทย ทั้งยังเป็นเอกลักษณ์และมรดกของชาติอันโดดเด่น ในขณะที่สังคมมีการพัฒนาก้าวไปสู่การเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่มีเกษตรกรรมเป็นพื้นฐาน จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เด็กไทยสมควรจะได้รับการปลูกฝังคุณธรรมตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสมกับวัย และสามารถนำหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขควบคู่กันไปด้วย (กรมวิชาการ, 2535)

หลักสูตรพระพุทธรศาสนา ในระดับประถมศึกษาชั้นนั้น กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งให้ปรับปรุงคำอธิบายในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ส่วนที่เกี่ยวกับพระพุทธรศาสนา ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ให้โรงเรียนที่อยู่ในโครงการโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร จัดการเรียนการสอนตามเนื้อหาที่ปรับปรุงใหม่นี้พร้อมกันทุกชั้น ตั้งแต่ปีการศึกษา 2535 สำหรับโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไปให้จัดการเรียนสอนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2535 ส่วนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-6 ให้จัดการเรียนการสอน ตามเนื้อหาที่ปรับปรุงใหม่ในปีการศึกษาถัดไป ปีละ 1 ชั้น ตามลำดับ ซึ่งจะครบทุกชั้นในปีการศึกษา 2539

หลักสูตรพระพุทธรศาสนาที่ปรับปรุงใหม่ทุกระดับชั้น จะมีจุดประสงค์สำคัญ 5 ประการ ได้แก่

1. ให้นักเรียนเกิดศรัทธาและสำนึกในความสำคัญของพระพุทธรศาสนา
2. ให้มีความรู้ ความเข้าใจ และซาบซึ้งในคุณของพระรัตนตรัย
3. ให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับพระพุทธรศาสนา ตามหลักพระพุทธรธรรม อย่างถูกต้อง
4. ให้มีทักษะในการคิด และการปฏิบัติตนอย่างถูกต้อง ตามหลักธรรมทางพระพุทธรศาสนา
5. ให้รู้หน้าที่ชาวพุทธและสามารถปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

การกำหนดโครงสร้างของหลักสูตรพระพุทธรศาสนา ได้มีการกำหนดเป็นแนวทางเดียวกันอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษา โดยนักเรียนจะเรียนรู้ถึงพระพุทธรศาสนาในหัวข้อที่สำคัญ 9 ประการ ในระดับที่ลึกซึ้ง กว้างขวางออกไปมากขึ้นตามลำดับความยากง่าย เหมาะสมกับวัย และวุฒิภาวะของเด็ก ได้แก่ 1) ประวัติและความสำคัญของพระพุทธรศาสนา 2) พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง 3) หลักธรรมทางพระพุทธรศาสนา 4) พระสงฆ์และการปฏิบัติ

คนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ 5) พุทธศาสนาสุนัข 6) หน้าที่ชาวพุทธ 7) การบริหารจัดการและเจริญ
ปัญญา 8) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และ 9) ศาสนพิธี

ดังนั้นเมื่อมีการปรับปรุงหลักสูตรพระพุทธศาสนาดังกล่าวข้างต้น หลังจากการนำหลักสูตร
พระพุทธศาสนาไปใช้ จึงควรจะมีการศึกษาถึงขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปใช้ เพราะเป็นขั้นตอนที่สำคัญ
ยิ่งของการพัฒนาหลักสูตร ว่าสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดสัมฤทธิ์ผลมากน้อยเพียงใด มีอะไรบ้างที่บกพร่อง
และเป็นปัญหาที่ต้องปรับปรุงแก้ไข ดังที่ สวัสดิ์ อุทราพันธ์ (2528) ได้กล่าวไว้ว่า ขั้นตอนการใช้หลักสูตร
นั้นเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญ ในการชี้ถึงความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของหลักสูตรโดยตรง เนื่องจากว่า
แม้หลักสูตรจะสร้างไว้ดีเพียงใดก็ตาม หากการนำหลักสูตรไปใช้ดำเนินการโดยไม่ถูกต้อง หรือไม่ดีพอ ความ
ล้มเหลวของหลักสูตรก็จะบังเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และกล่าวไว้อีกว่า การนำหลักสูตรไปใช้ย่อมมี
ประสิทธิภาพจะต้องอาศัยกิจกรรม และกระบวนการต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยงานหลัก 3 ลักษณะ คือ
งานบริหารและบริการหลักสูตร งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร และงานสนับสนุนและส่งเสริม
การใช้หลักสูตร

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ ควรว่าเน้นการดังนี้

1. การเตรียมการวางแผนการใช้หลักสูตร
2. การเตรียมจัดอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตร
3. การจัดครูเข้าสอน
4. การจัดตารางสอน
5. การจัดบริการวัสดุ ประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรกับผู้ปกครอง และคณะกรรมการการศึกษาของโรงเรียนใน

ชุมชน

7. การจัดสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ และเลือกสรรโครงการกิจกรรมเสริมหลักสูตร
8. การจัดโครงการประเมินผลการใช้หลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตร

สมิตรี คุณานุกร (2523) ได้กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ต้องรวมกิจกรรม 3 ประเภท
ได้แก่ การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดปัจจัยและสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน และ การสอนของ
ครู

สืบเนื่องจากการที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้ประกาศใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนาตั้งแต่ปีการ
ศึกษา 2535 เป็นต้นมา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งในกระทรวงศึกษา-
ธิการที่ดำเนินงานรับผิดชอบส่งเสริม สนับสนุนการพัฒนาเด็กนักเรียนในโรงเรียนเอกชน ตั้งแต่ระดับอนุบาล
ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในเรื่องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม
อันดีงาม โดยมีการมอบหมายให้หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน ดำเนินการ

พัฒนาเอกสาร คู่มือครู สื่อการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ เพื่อให้ครูใช้ประกอบการจัดการเรียนการสอน พระพุทธศาสนา และจริยศึกษาอย่างครบถ้วน โดยมีการจัดทำสื่อสำเร็จรูปจริยศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรม ระดับประถมศึกษา เพื่อให้ประกอบการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรพระพุทธศาสนา ที่ปรับปรุงใหม่ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนขึ้น เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูใช้ประกอบการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ และเนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นเมืองใหญ่ มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูง มีประชากรทั่วทุกภาคของประเทศเข้ามาอยู่เป็นศูนย์รวมแห่งความเจริญทุกด้าน (สุทธาสินี วิเวกานนท์, 2538) ทั้งยังเป็นจุดนัดพบของความเจริญจากต่างประเทศ และสภาพการอพยพจากชนบท ซึ่งทำให้เกิดความสับสนและขัดแย้งในขณะเดียวกัน ดังนั้นกรุงเทพมหานคร จึงเป็นแหล่งสะสมปัญหาและความเสื่อมทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะปัญหาทางสังคม ด้านศีลธรรม และจริยธรรมอันดิ่งมา

จากการพิจารณาแนวคิดของนักการศึกษาในด้านการนำหลักสูตรไปใช้ และสภาพการณ์ดังที่ได้กล่าวแล้วข้างต้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร ด้านงานบริหารและบริหารหลักสูตร ด้านงานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรและด้านงานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร เพื่อจะได้ทราบถึงสภาพการปฏิบัติจริงในการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับการดำเนินการและปัญหาของการใช้หลักสูตร ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานและเป็นแนวทางดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น แก่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) อันเป็นหัตถ์เหตุปัจจัยและผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ เพื่อให้เยาวชนเป็นคนดีมีความรู้ คู่คุณธรรมสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาปัญหาการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร

ขอบเขตในการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งเพิ่มสัดส่วน เนื้อหา คาบเวลาเรียน และกิจกรรมไว้ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

2. การวิจัยนี้ มุ่งศึกษาสภาพและปัญหาการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร ด้านงานบริหารและบริการหลักสูตร ด้านงานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร และด้านงานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

3. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอนพระพุทธศาสนา และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร จำนวน 421 โรงเรียน ที่กระจายตามพื้นที่ในเขตต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร

ข้อตกลงเบื้องต้น

การสังเกตพฤติกรรมของครูในด้านงานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดสื่อการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ได้สังเกตสภาพความเป็นจริง และการสังเกตของผู้วิจัยไม่มีผลทำให้พฤติกรรมของครูเปลี่ยนไปจากสภาพปกติ

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

หลักสูตรพระพุทธศาสนา หมายถึง หลักสูตรพระพุทธศาสนาตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งเพิ่มสัดส่วนเนื้อหา คาบเวลาเรียน และกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย โดยครอบคลุมเนื้อหาสำคัญ 9 ประการ คือ 1) ประวัติและความสำคัญของพระพุทธศาสนา 2) พุทธประวัติ ประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา และชาวพุทธตัวอย่าง 3) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา 4) พระสงฆ์และการปฏิบัติตนที่เหมาะสมต่อพระสงฆ์ 5) พุทธศาสนสุภาษิต 6) หน้าที่ชาวพุทธ 7) การบริการจิตและเจริญปัญญา 8) วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และ 9) ศาสนพิธี ซึ่งนักเรียนจะได้เรียนรู้ในระดับที่ลึกซึ้งมากขึ้นตามลำดับความยากง่ายเหมาะสมกับวัยและวุฒิภาวะของเด็ก ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

สภาพการใช้หลักสูตร หมายถึง สภาพการดำเนินงานที่ผู้บริหารและครูนำหลักสูตรพระพุทธศาสนาไปสู่การปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งแบ่งออกเป็นด้านงานบริหารและบริการหลักสูตร งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร และงานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

งานบริหารและบริการหลักสูตร หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการจัดเตรียมบุคลากร การจัดครูเข้าสอน การจัดตารางสอน การเตรียมสื่อการเรียนการสอน การเตรียมสถานที่ การเตรียมงบประมาณและการประชาสัมพันธ์หลักสูตรที่สามารถส่งผลต่อการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร หมายถึง การดำเนินงานจัดการเรียนการสอน เนื้อหาตามหลักสูตรพระพุทธศาสนา ในด้านการจัดทำแผนการสอน การจัดสื่อการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการวัดและประเมินผล

งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร หมายถึง งานในด้านการนิเทศ และติดตามผลการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนา โดยใช้วิธีการแนะนำ ประชุมชี้แจง ประชุมปฏิบัติการ สัมมนา อบรม บรรยายและอภิปราย การศึกษาออกสถานที่ การจัดทำเอกสาร และการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูผู้สอนพระพุทธศาสนา

ปัญหาการใช้หลักสูตร หมายถึง สถานการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ ทั้งในด้านการบริหารและบริการหลักสูตร งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร และงานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

ผู้บริหาร หมายถึง ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการ ครูใหญ่ หรือผู้ช่วยครูใหญ่ ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร

ครู หมายถึง ครูที่ปฏิบัติสอนเนื้อหาในหลักสูตรพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ปีการศึกษา 2540 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร

นักเรียน หมายถึง นักเรียนที่กำลังศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ปีการศึกษา 2540 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร

โรงเรียน หมายถึง โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร ที่เปิดสอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาหนังสือ เอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ตลอดจนเอกสารหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้เพื่อนำมากำหนดเป็นโครงสร้างของสาระที่จะศึกษาในการวิจัย
2. ประชากรและตัวอย่างประชากร ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 421 คน ครูผู้สอนพระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1-6 จำนวน 2,526 คน และนักเรียนประถมศึกษา จำนวน 237,666 คน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร จากพื้นที่การปกครองของกรุงเทพมหานคร 38 เขต จำนวน 421 โรง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2539)

ตัวอย่างประชากรที่ตอบแบบสอบถาม ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยใช้การศึกษาจำนวนประชากรที่แน่นอนก่อน แล้วจึงคำนวณจำนวนกลุ่มตัวอย่างประชากรจากเกณฑ์การกำหนดตัวอย่างประชากร (บุญชม ศรีสะอาด, 2535)

จำนวนประชากร	กลุ่มตัวอย่างประชากร (ร้อยละ)
จำนวนประชากรทั้งหมดเป็นหลักร้อย	15 - 30
จำนวนประชากรทั้งหมดเป็นหลักพัน	10 - 15
จำนวนประชากรทั้งหมดเป็นหลักหมื่น	5 - 10

จำนวนประชากรครูผู้สอนพระพุทธศาสนาชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1-6 จำนวน 2,526 คน จำนวนประชากรทั้งหมดเป็นหลักพัน จากเกณฑ์การกำหนดตัวอย่างประชากรในตารางข้างต้น จะได้ขนาดของตัวอย่างประชากรที่ตอบแบบสอบถาม จำนวน 253 คน หลังจากได้ขนาดของตัวอย่างประชากรแล้ว ผู้วิจัยได้จัดส่งแบบสอบถามสำหรับครูผู้สอนพระพุทธศาสนา รวมทั้งสิ้น 385 ฉบับ ใช้วิธีการจับสลากครูผู้สอนพระพุทธศาสนาจาก 2,526 คน ให้ได้ 385 คน

ตัวอย่างประชากรที่ให้การสัมภาษณ์ รวมทั้งสิ้น 190 คน ประกอบด้วยผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 38 คน ครูผู้สอนพระพุทธศาสนา จำนวน 76 คน และนักเรียนจำนวน 76 คน

ตัวอย่างประชากรที่ผู้วิจัยบันทึกการสังเกตพฤติกรรมด้านงานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรและบันทึกรายการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการจัดทำแผนการสอนตามหลักสูตรพระพุทธศาสนา ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยการจับสลากครูที่ผู้วิจัยสัมภาษณ์โรงเรียนละ 1 คน จาก 38 โรงเรียน จะได้ตัวอย่างประชากรครูที่ผู้วิจัยบันทึกการสังเกตพฤติกรรมด้านงานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร และบันทึกรายการปฏิบัติงาน เกี่ยวกับการจัดทำแผนการสอนตามหลักสูตรพระพุทธศาสนา รวมทั้งสิ้น 38 คน

3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมครูผู้สอนพระพุทธศาสนาและแบบบันทึกรายการปฏิบัติงานของครูเกี่ยวกับการจัดทำแผนการสอนตามหลักสูตรพระพุทธศาสนา ตามข้อบ่งชี้เนื้อหาที่กำหนด แล้วนำเครื่องมือทั้งหมดไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความถูกต้อง ความยากง่ายของสำนวนภาษา ความครอบคลุมเนื้อหา และความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นนำเครื่องมือวิจัยทุกฉบับไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 2 คน ครูผู้สอนพระพุทธศาสนา จำนวน 2 คน และนักเรียน จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 6 คน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กรุงเทพมหานคร ที่ไม่ใช่ตัวอย่างประชากร จำนวน 2 โรงเรียน เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของเนื้อหา และข้อคำถามของเครื่องมือวิจัยทั้งหมด แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เป็นเครื่องมือวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อไป

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถาม ใช้บริการส่งและตอบรับทางไปรษณีย์ แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสังเกตพฤติกรรมของครู และแบบบันทึกรายการปฏิบัติงานของครู ผู้วิจัย ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้มาแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยายเป็นความเรียง

6. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัย

1. เป็นแนวทางสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรพระพุทธศาสนา ระดับประถมศึกษา ได้นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการวางแผนและดำเนินการปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
2. เป็นแนวทางให้ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนตามหลักสูตรพระพุทธศาสนา ตลอดจนผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา ได้รับทราบสภาพและปัญหาที่แท้จริงในการใช้หลักสูตร และหาแนวทางปรับปรุงแก้ไขพัฒนาการใช้หลักสูตรพระพุทธศาสนาในทุกด้านให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น
3. เป็นข้อมูลสำหรับผู้บริหารโรงเรียน และศึกษานิเทศก์ในการวางแผนการนิเทศ หรือ จัดอบรมครู เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ และจัดการเรียนการสอนพระพุทธศาสนาในระดับประถมศึกษา

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย